

UOT 33

A.B.Təhməzova

Azərbaycan Tibb Universiteti
aida.bayram1958@gmail.com

AZƏRBAYCANIN YENİ NEFT STRATEGİYASI VƏ UĞURLU NƏTİCƏLƏR

Açar sözlər: *strategiya, terminal, sərmayə, şaxələndirmə, kontrakt, infrastruktur*

Çox mühüm strateji əhəmiyyət daşıyan nailiyyətlər arasında Azərbaycanın yeni neft strategiyası xüsusi yer tutur. “Əsrin müqaviləsi” adını almış neft müqaviləsinin 20 sentyabr 1994-cü ildə imzalanması ilə neft strategiyası reallaşmağa başladı. Neft və qaz yataqlarında qazma işləri bərpa edildi, neft sənayesinin infrastrukturunu xeyli möhkəmləndirildi. Azəri-Çıraq-Günəşli dəniz yatağı, Bakı-Novorossiysk, Bakı-Tbilisi-Ceyhan, Bakı-Tbilisi-Ərzurum və TANAP boru kəmərlərinin istismara verilməsi yeni neft strategiyasının ən böyük uğurları idi. Neftdən gələn gəlirlər iqtisadiyyatımızın digər sahələrinə investisiya şəkilində qoyulur, bir çox sosial layihələr həyata keçirilir. Bu gün bir çox başqa sahələrə edilən yatırımlar öz nəticəsini verir.

A.Б.Тахмазова

УСПЕХИ НОВОЙ НЕФТЯНОЙ СТРАТЕГИИ АЗЕРБАЙДЖАНА

Ключевые слова: *стратегия, терминал, капиталовложение, диверсификация, контракт, инфраструктура*

Среди важнейших стратегических достижений особое место занимает новая нефтяная стратегия Азербайджана. С подписанием 20-го сентября 1994 года контракта, более известного как «Контракт Века», началась реализация новой нефтяной стратегии. Возобновились буровые работы на месторождениях нефти и газа, значительно укрепилась инфраструктура нефтяной промышленности. Сдача в эксплуатацию морского месторождения Азери-Чыраг-Гюнашли, трубопроводов Баку-Новороссийск, Баку-Тбилиси-Джейхан, Баку-Тбилиси-Арзурум и TANAP были самыми большими успехами новой нефтяной стратегии. Доходы от нефтяного сектора инвестируются в другие отрасли экономики, воплощаются в жизнь множество социальных проектов. Сегодня инвестиции, вложенные во многие другие отрасли, дают свои плоды.

SUCCES OF AZERBAIJANI NEW OIL STRATEGY

Keywords: *strategy, terminal, investment, diversification, contract, infrastructure*

Among the other important strategy achievements of Azerbaijan is new oil strategy has special place. Named, as Contract of Century signed at 20th of September 1994 was a starting point of this strategy. Recommencement of drilling operation in known oil and gas fields, strengthened infrastructure of oil industry. The main achievements of oil strategy was utilisation of pipeline from Azeri-Chirag-Gunashli (ACG) offshore field to onshore, pipelines Baku-Tbilisi-Jehan, Baku-Novorossiysk, Baku Tbilisi Arzurum and TANAR was the greatest success of new oil strategy. The profit from oil industry were invested to non-oil areas and soicial projects. Nowadays those investments already give returns.

İqtisadiyyatın bu önəmli sahəsi Azərbaycanın qədim və zəngin sərvətidir. Ölkəmizdə neft sənayesinin tarixi yüz əlli ildən çox olsa da, əcdadlarımız bu “möcüzəli” mayeni daha qədimlərdən tanımış, onun istehsalı və müxtəlif məqsədlərlə işlədilməsi ilə məşğul olmuşlar. Bu sahə ölkə tarixşünaslığında həmişə tədqiqatçıların diqqət mərkəzində olmuşdur. Neçə-neçə tədqiqat işləri, elmi əsərlər, iri həcmli elmi-praktiki məqalələr işıq üzü görmüşdür.

Azərbaycan xalqı yalnız XX əsrin sonlarında müstəqillik qazandıqdan sonra bu sərvətdən tam bəhrələnmək imkanı qazanmışdır. Bu imkanı reallığa çevirən isə ulu öndər Heydər Əliyev olmuşdur. Onun yaratmış olduğu neft strategiyası bu gün özünün uğurlu nəticələrini göstərməkdədir. Məqalədə məqsəd neft strategiyası ilə əlaqədar bir sıra vacib məqamlara nəzər salmaqdır.

1991-ci il oktyabrın 18-də “Azərbaycan Respublikasının Dövlət Müstəqilliyi haqqında Konstitusiya Aktı”nın qəbul olunmasından sonra respublikamız bir çox problemlərlə üzləşdi. Xalqımız o dövrün səriştəsiz, başıpozuq hakimiyyət dəllallarının fəaliyyətsizliyi nəticəsində uçurum qarşısında dayanmışdı. Dağlıq Qarabağ münaqişəsi, 1990-cı illərin əvvəllərində siyasi rəhbərliyin və təsərrüfat başçılarının acizliyi əsl hərc-mərclik törətmişdi. İstehsal sahələri və onların xətləri və mərhələləri arasında əlaqələr pozulmuş, təcrübəli kadrlar itirilmiş, iqtisadi resursların talan edilməsi, idarəetmədə laqeydlilik və səriştəsizlik, müəssisələrin xarici iqtisadi əlaqələrinin dağılması və xammal çatışmazlığı, siyasi-iqtisadi xaos və özbaşınalıq hökm sürürdü. Uzun illər ərzində yaradılmış əsas fondlar və istehsal vasitələri dağıdılaraq talan edilmişdi. Maliyyə sahəsində, əsas fondların və neft avadanlıqlarının yeniləşdirilməsində böhran son dərəcə dərinləşmişdi. Belə ki, 1987-ci ildən etibarən illik hasilatın aşağı düşməsi tempi neft üzrə 7,1 faiz, qaz üzrə isə 13,5 faiz təşkil etmiş, kəşfiyyat qazmasınınin həcmliəri 17 dəfə aşağı düşmüşdü. Yalnız 1993-cü ildən etibarən xalqın iradəsi, çağırışı, təkidi ilə yenidən hakimiyyətə qayıdan Ulu öndər Heydər Əliyevin gecə-

gündüz gərgin iş rejimində yorulmadan çalışması, Azərbaycanın siyasi və iqtisadi həyatında mühüm dönüşlərin başlanğıcı oldu [1, s.407].

Çox mühüm strateji əhəmiyyət daşıyan nailiyyətlər arasında “Əsrin müqaviləsi” adını almış neft müqaviləsinin imzalanması ilə neft strategiyası reallaşmağa başladı. Belə ki, 1994-cü il sentyabrın 20-də Bakıda dünyanın aparıcı neft şirkətləri ilə müasir tariximizə “Əsrin müqaviləsi” adı ilə əbədi həkk olunmuş “Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda “Azəri”, “Çıraq” yataqlarının və “Günəşli” yatağının dərinlikdə yerləşən hissəsinin birgə işlənməsi və hasilatın pay bölgüsü haqqında” saziş imzalandı. [2] Əvvəlki iqtidarların heç birinin bacarmadığı bir işi görmək, dünyanın aparıcı dövlətlərinin iri neft şirkətlərinin maraqlarının Azərbaycanın milli maraqlarına uyğunlaşdırıldığı neft müqavilələri hazırlamaq elə də asan məsələ deyildi. [3] Ulu öndər Heydər Əliyev xarici şirkətlərlə bağlanmış bu müqaviləni belə dəyərləndirirdi: “Azərbaycan Respublikasının üzərinə düşən vəzifələr daha çətin, daha ağırdır. Bilirsiniz ki, Azərbaycan iqtisadiyyatı ağır böhran içərisindədir. Neft sənayesində də böyük çətinliklər yaranmışdır. Məhz böhrandan çıxmaq, Azərbaycan iqtisadiyyatını inkişaf etdirmək, xalqımızın rifahını qısa müddətdə lazımi səviyyəyə qaldırmaq üçün hamı əl-ələ verib müqavilənin həyata keçirilməsinə çalışmalıdır. Ümidvaram ki, Azərbaycanın qəhrəman və təcrübəli neftçiləri, alimləri, mütəxəssisləri, iqtisadiyyatımızda bu sahə ilə məşğul olan şəxslər, bir sözlə, hamı bu vəzifəni ən böyük, ən şərəfli vəzifə kimi qəbul edib, onun həyata keçirilməsinə çalışacaqdır”. [4 s. 54-55]

Azərbaycanın neft strategiyasına uyğun olaraq “Əsrin müqaviləsi”ndən sonra 14 dövlətin otuzdan çox iri neft şirkəti ilə Xəzərdəki karbohidrogen ehtiyatlarının istismarı ilə bağlı daha 20 saziş imzalandı. Bu isə bütövlükdə Azərbaycanın neft sənayesinə 60 milyard ABŞ dolları həcmində sərmayə qoyulmasına təməl yaratdı. “Çıraq” yatağından 7 noyabr 1997-ci ildə ilk neft çıxarılmış, bu təntənəli mərasimdə Ulu öndər Heydər Əliyev iştirak etmişdir. Çıxarılan neft Bakı-Batumi, Bakı-Novorossiysk, Bakı-Supsa neft kəməri (Qərb İxrac Boru Kəməri), Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru kəmərləri vasitəsilə dünya bazarına çıxarıldı. 1999-cu ilin axırından isə Azərbaycan artıq onun payına düşən mənfəət nefti – ilk “Neft dollarlarını” almağa başlayıb. Azəri-Çıraq-Günəşli Sazişinin şərtlərinə əsasən Azərbaycanın payına düşən 58 milyon ABŞ dolları dəyərində mənfəət nefti satılmışdı. Onu da qeyd edək ki, həmin sazişə görə istismar quyularında neftlə birgə çıxarılan səmt qazı bütövlükdə dəyəri ödənilmədən respublikaya verilir. [5, s.235] Kəmərlər vasitəsilə neft ixracı müvəffəqiyyətlə davam etməkdədir. Qafqazın münaqişələr bölgəsindən əməkdaşlıq bölgəsinə çevrilməsi uğrunda yorulmadan səmərəli və məqsədyönlü mübarizə aparan Ulu öndər Heydər Əliyev Xəzər neftini yenidən ikinci dəfə dünya üçün kəşf etdi [6, s.420]. Bu gün Azərbaycan dünyanın zəngin enerji mərkəzlərindən birinə çevrilməkdədir.

Neft strategiyasına uyğun olaraq Azəri-Çıraq-Günəşli dəniz yataqlarında nəzərdə tutulan bütün işlər yerinə yetirildi, bu işlər çərçivəsində neft sənayesinin

infrastrukturunu əsasən müasirləşdi. “Çıraq-1” dəniz platformasından Səngəçaldakı sahil terminalınadək və Neft Daşlarındakı kompressor stansiyasınadək sualtı kəmərlər çəkildi. Səngəçal sahil terminalı tikildi, Bakı-Novorossiysk neft kəmərinə yenidənqurma işləri aparıldı və 1997-ci ilin oktyabr ayında bu neft kəməri istismara verildi. “Dədə Qorqud”, “İstiqlal”, “Qurtuluş” kimi nəhəng dəniz qazma qurğuları istifadəyə verildi [7, s.378].

Azərbaycanın neft strategiyasının bu gün ən böyük nailiyyətlərindən biri odur ki, neft-qaz təsərrüfatının dağılmasının qarşısı alınmış, bu sahədə canlanma baş vermiş və neft hasilatının aşağı düşməsi tempi dayandırılmışdır. Belə ki, 1998-1999-cu illərdə vəziyyət sabitləşmiş, neft və qaz hasilatının aşağı düşməsi tempi tamamilə dayandırılmışdır [8]. İldən-ilə artan səmərəli tədbirlər nəticəsində neft və qaz yataqlarında qazma işləri bərpa edilmiş, istismar quyularının qazılmasının həcmi artırılmış, geoloji-texnoloji tədbirlər keçirilmiş, quyuların sabit iş rejimini təmin etmək məqsədi ilə mövcud kompressor stansiyaları təmir olunmuş və yenidənqurma işləri aparılmışdır, bununla da neft sənayesinin infrastrukturunu xeyli möhkəmləndirilmişdir [9].

Azərbaycanın imzaladığı sazişlərin həyata keçirilməsi nəticəsində respublikamızda xam neftin illik ixrac potensialı 2010-2015-ci illər üçün ən azı 50-60 milyon ton təşkil edəcəyi və bunun nəticəsində də Azərbaycan çıxarılan neftin həcminə görə İngiltərə, Norveç kimi ölkələrlə eyni səviyyədə olmasına və dünyanın ən inkişaf etmiş ölkələri sırasında yerini tutacağı proqnozlaşdırılmışdır [10]. Təkcə 2018-ci ildə SOCAR tərəfindən 23,88 milyon ton xam neft ixrac olunmuş, bütövlükdə 2018-ci ildə respublika üzrə 38,81 milyon ton neft hasil edilmişdir. Eyni zamanda Azərbaycandan 1,8 milyon ton emal olunmuş neft və neft-kimya məhsulu ixrac edilmişdir [11].

Yeni neft strategiyasının ən böyük uğurlarından biri məhz Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac boru kəmərinin reallığa çevrilməsi və onun inşasına başlanılması olmuşdur. Xəzər neftinin belə bir marşrutla dünya bazarına çıxarılması ideyası ilk dəfə meydana atılanda çoxları onu utopiya hesab edirdi və onun əleyhdarları tərəfdarlarından çox idi. Lakin Ulu öndər sona qədər dönmədən mübarizə apardı, hamını inandırmağı, hətta fikrindən döndərməyi bacardı. Beləliklə, “üç dəniz əfsanəsi” xəyaldan gerçəkliyə çevrildi. 18 sentyabr 2002-ci ildə Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin, Türkiyə Prezidenti Əhməd Necdet Səzərin və Gürcüstan Prezidenti Eduard Şivardnadzenin iştirakı ilə Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac boru kəmərinin təməlqoyma mərasimi keçirildi. Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac boru kəməri 2006-cı ildə istifadəyə verildi. Əgər bu günədək xarici bazarlara 554 milyon ton Azərbaycan nefti çıxarılsa, onun təxminən 400 milyon tonu Bakı-Tbilisi-Ceyhanın payına düşür [12].

1999-cu ilin dekabrında ölkə başçısının fərmanı ilə “Azərbaycan Dövlət Neft Fondu” yaradıldı. 2001-ci ilin 27 dekabrında bu fondun Müşahidə Şurası təşkil edildi. Azərbaycanın yeni neft strategiyasının baniləri Heydər Əliyev və

İlham Əliyev bu fondu güclü iqtisadiyyat yaratmaq vasitəsi kimi qiymətləndirmişdilər. İlham Əliyev qeyd edirdi ki, Dövlət Neft Fondunu yaratmaqda başlıca məqsəd mineral-xammal ehtiyatlarını təkrar istehsala yönələn maliyyə ehtiyatlarına çevirməkdir və bu fond nəsildən-nəslə keçməlidir [13, s.14]. Dövlət Neft Fondunda yığılan vəsaitlər investisiya şəklində Azərbaycan iqtisadiyyatının başqa sektorlarına qoyulmuş, neftlə bağlı olmayan digər sahələrin inkişafı yeni iş yerlərinin yaradılması üçün, habelə gələcək nəsillərin neft hasilatı səviyyəsindən və dünya bazarında neftin qiymətinin dəyişməsindən asılılığının olmaması üçün məqsədli strategiya və proqramlar həyata keçirilmişdir [7, s.379].

Ölkə başçısı İlham Əliyev, böyük uzaqgörənliklə imzalanmış olan “Əsrin müqaviləsi”nin artıq bu gün nəticələrini görməyimizi belə dəyərləndirmişdi: “Biz heç kimdən asılı deyilik, öz taleyimiz öz əlimizdədir və müstəqil siyasət aparmaq imkanlarımız, ilk növbədə, iqtisadi imkanlarımızdan qaynaqlanır. Bu imkanları da bizə məhz “Əsrin müqaviləsi” yaratmışdı”. Ulu öndərin neft strategiyasını bu gün uğurla davam etdirən Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin əminliklə qeyd etdiyi kimi, beynəlxalq tərəfdaşlarla fəal şəkildə yeni layihələr üzərində işlər həyata keçirilir və bir neçə ilə hasilatın başlanması nəzərdə tutulur, eyni zamanda “Abşeron” yatağı, çox böyük qaz ehtiyatı olan “Ümid” və “Babək” yataqları ilə bağlı Azərbaycanın xarici şirkətlərlə fəal danışıqlar prosesi uğurla həyata keçirilir və bir çox tanınmış şirkətlər sözügedən layihədə iştirak etməkdə maraqlıdır [14]. Qeyd olunan yataqlarla yanaşı, hazırda “Qarabağ”, “Dan Ulduzu” və “Əşrəfi” yataqlarında da işlər uğurla davam etdirilir.

Hesablamalara görə, Azərbaycanın təsdiq olunmuş qaz ehtiyatları “Şahdəniz” yatağından iki dəfədən artıq çoxdur – 2,6 trilyon kub metr qaza bərabərdir. Bu fikrin özü göstərir ki, Azərbaycan qarşıdakı onilliklərdə dünya bazarlarına enerji ehtiyatlarının etibarlı, uzunmüddətli təchizatçısı olacaqdır. Azərbaycan nefti bəzi Avropa ölkələrinin neft istehlakının üçdə biri və daha çox, hətta 40 faizini təşkil edir [15, s.116-117]. Azərbaycan öz qaz ehtiyatları ilə Avropa bazarına cəlbədicə görünməkdə davam edir.

2007-ci ildə isə Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri istifadəyə verildi və Azərbaycan öz təbii qazını ixrac etməyə başladı. 2012-ci ildə Azərbaycanla Türkiyə arasında TANAP qaz kəməri üzrə saziş imzalanmışdı ki, bununla da Azərbaycanın iştirakı və dəstəyi ilə reallaşdırılan növbəti nəhəng layihənin həyata keçirilməsi ilə Azərbaycan daha bir tarixi-iqtisadi, siyasi uğuruna imza atdı, nəinki regionun, bütövlükdə Avropanın və dünyanın enerji təhlükəsizliyinə özünün növbəti töhfəsini vermiş oldu [16].

Ümumiyyətlə, hasil edilən karbohidrogenlərin qəbulu, saxlanması və dünya bazarına çıxarılması məqsədinə xidmət edən təhlükəsiz neft və qaz kəmərləri sisteminin, yeni istehsal güclərinin yaradılması, infrastrukturun müasirləşdirilməsi, durmadan yenilənməsi və s. Azərbaycanın neft sənayesinin postindustrial inkişaf yoluna qədəm qoymasında həlledici rol oynamışdır.

2018-ci il TANAP-ın açılışında vurğulandığı kimi, enerji bazarında yaşanan dəyişikliyə və ehtiyata cavab verən TANAP həm də qarşıdakı illərdə həyata keçiriləcək yeni layihələrin müjdəçisidir. Diametri 56 düymlük borulardan ibarət olan 1850 kilometrlik TANAP Türkiyə, Yaxın Şərq və Avropanın ən uzun təbii qaz boru kəməridir. Bu layihənin marşrutu 20 vilayət, 67 rayon və Çanaqqala boğazından keçir. Bu layihənin illik ötürücülük qabiliyyəti ildə 16 milyard kub metr təbii qazdır. Bunun 6 milyard kub metri Türkiyəyə, 10 milyard kub metri isə Avropaya nəql olunacaqdır. Tələbdən asılı olaraq ötürücülük qabiliyyətinin 31 milyard kub metrə çatdırılması hədəflənir. Bu layihənin reallaşması dünyanın siyasi və iqtisadi həyatında Azərbaycanın yerini və özəlliyini bir daha nümayiş etdirdi [14].

2018-ci il oktyabr ayının 19-da Türkiyənin İzmir şəhərində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın iştirakı ilə əsası hələ 2011-ci ildə qoyulmuş “Star” neft emalı zavodunun açılış mərasimi oldu. Zavodda ildə 1,6 milyon ton nafta, 1,6 milyon ton təyyarə yanacağı, 4,8 milyon az kükürlü dizel yanacağı, 700 min ton neft koksu, 420 min ton qarışıq ksilen və 160 min ton kükürd istehsal ediləcəkdir. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, SOCAR 19,5 milyard dollarlıq investisiya paketi ilə Türkiyə tarixində ən böyük xarici sərmayəçidir. “Star” neft emalı zavodu ilk 5 il müddətində Azərbaycan iqtisadiyyatına ildə 850 milyon ABŞ dolları, sonrakı dövrlərdə isə hər il 600 milyon ABŞ dollarından çox gəlir gətirəcəkdir. Bu, o deməkdir ki, Azərbaycan dünya miqyaslı əhəmiyyətə malik bir zavodun sahibidir və bu da əbədi kapital deməkdir. Bu layihə həm istehsalçı olaraq Respublikamız həm də istehlakçı kimi Türkiyə üçün maraqlıdır [12]. Bundan əlavə bir çox ölkələrə də əsaslı kapital qoyuluşu yönəldilməkdədir. Beləliklə, ölkəmiz artıq digər ölkələrə investisiya yönəldən ölkəyə çevrilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yeni neft strategiyasının əhəmiyyətindən bəhs edərkən demişdir: “Bu gün Azərbaycanın uğurlu inkişafı timsalında biz məhz o illərdə atılmış addımların təzahürünü görürük ki, Ulu öndər Heydər Əliyevin başqa xidmətləri ilə bərabər bu sahədə xalq qarşısında, dövlət qarşısında göstərdiyi xidmətlər ən yüksək qiymətə layiqdir. Biz, onun davamçıları bu sahədə öz işlərimizi davam etdiririk. Bu gün yeni kontraktlar imzalanır, Azərbaycanın neft-qaz sənayesinə böyük maraq var. Azərbaycan Beynəlxalq əməkdaşlıq sahəsində, enerji sahəsində böyük uğurlar əldə edir” [12]. Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın yeni neft strategiyasının uğurlu icrasında özünəməxsus rolunu oynayan BP şirkətinə yüksək dəyər vermişdir. “Mən fürsətdən istifadə edərək bizim strateji tərəfdaşımızın – BP şirkətinin fəaliyyətini qeyd etmək istərdim. Bizim əsas strateji layihələrimizdə BP əsas tərəfdaşımızdır. Həm “Azəri-Çıraq-Günəşli” yatağının işlənilməsində, TANAP-da və yeni imzalanmış digər kontraktlar əsasında bizim əməkdaşlığımız uzun müddəlidir, artıq 25 il tarixi var. Bu əməkdaşlıq bundan sonra ən azı 25-30 il davam edəcəkdir” [12].

Qeyd olunanlarla yanaşı, Azərbaycanın yeni neft strategiyası, qazma qurğularının Azərbaycanda tikintisi, 10 minlərlə Azərbaycan vətəndaşının işlə təmin edilməsi, ölkəmizə gələn gəlirlərdən düzgün istiqamətdə istifadə edilməsi, yəni, bütün bunlar bugünkü reallıqlardır. Yeni neft strategiyasının uğurlu icrasının xalqımız üçün çoxşaxəli faydası vardır. Onlardan biri də kadr hazırlığıdır. 1994-cü ildə kontraktın üzərində iş aparılarkən Azərbaycan vətəndaşlarının işə cəlb olunması üzərində xüsusilə dayanıldı. Doğrudur, kontraktın icrasının ilk illərində əsas işçi qüvvəsi xarici mütəxəssislər idi. Ancaq xarici şirkətlər və Azərbaycan tərəfindən aparılmış təlim kursları çox güclü kadr potensialı yaratdı. Həmin təlimlərdən keçən mütəxəssislər BP şirkətinin nəinki Azərbaycanda, bir çox ölkələrdə önəmli layihələrində iştirak edirlər. “Azəri-Çıraq-Günəşli” neft yataqlarının işlənilməsində çalışanların 90 faizdən çoxu Azərbaycan vətəndaşıdır. Bu gün təlimlərdən keçmiş Azərbaycan vətəndaşları nəinki çox böyük işlər görürlər, eyni zamanda ölkəmizin inkişafına böyük töhfə verirlər. Ölkə iqtisadiyyatının inkişafında neftdən gələn gəlirlərdən hərtərəfli istifadə olunur. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, infrastruktur tamamilə yenilənmişdir. Halbuki 90-cı illərin əvvəlləri üçün Bakı şəhərinin yarısı təbii qaz ala bilmirdi. Rayonlarda, ümumiyyətlə, bundan söhbət gedə bilməzdi. Hal-hazırda ölkəmizdə qazlaşdırmanın səviyyəsi 96 faizi keçmişdir, ən ucqar kəndlər belə qazlaşdırılmışdır. O illərdə ölkə ərazisinin bir qismi işıqsız qalırdı. Bakı şəhərinin özündə elektrik enerjisi çatışmazlığı mövcud idi. Fərhələndirici haldır ki, hazırda 3000 meqavata yaxın yeni generasiya gücləri yaradılmış və hətta qonşu dövlətlərə də ixrac həyata keçirilir [16].

Yeni neft strategiyasına uyğun olaraq neftdən gələn gəlirlər Azərbaycanda yol infrastrukturunun yenidən qurulmasına da yönəldilmişdir. Davos Dünya İqtisadi Forumunun hesablamalarına görə bu gün Azərbaycan yolların keyfiyyətinə görə dünya miqyasında 34-cü yerdədir. Respublikada içməli su problemi demək olar ki, həll edilmişdir. Suvarma sisteminin inkişafı üçün də külli miqdarda vəsait yönəldilmişdir. Əhalinin 75%-i dayanıqlı içməli su ilə təmin edilir və bu proses müvafiq uğurlarla davam etdirilir [16].

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, Azərbaycan Neft Fondunun gəlirləri hesabına məcburi köçkünlər üçün yüzdən çox şəhərcik salınmış, yüz minlərlə köçkünə yeni evlər, şəhid ailələrinə, müharibə veteranlarına güzəştlər, müavinətlər, mənzillər, minik avtomobilləri verilmişdir. Yəni əhalinin həssas təbəqəsi dövlətin qayğısından kənarda qalmamış və bu proses müasir mexanizmlərlə təkmilləşdirilməkdədir.

Neftdən gələn gəlirlər hesabına sosial infrastruktur tamamilə yenidən qurulmuş, 3200-dən çox məktəb, 640-dan çox xəstəxana tikilmiş və təmir olunmuş, bir sıra idman qurğu və kompleksləri inşa edilmişdir [16]. Ümumən əhalinin sosial müdafiəsi sahəsində əhəmiyyətli işlər görülmüş, əmək haqları, təqaüd və müavinətlər nəzərəcarpacaq dərəcədə artırılmış və artırılmaqda davam etdirilir. Bir sözlə, neftdən gələn gəlirlər hesabına Azərbaycan iqtisadiyyatının şaxələnməsində

və əhalinin sosial rifah halının yaxşılaşdırılmasında çox ciddi işlər görülmüşdür və bu proses davam etdirilir [17]. Bütün sadalanan və sadalanmayan işlər Azərbaycanın yeni neft strategiyasının uğurlu nəticələridir.

ƏDƏBİYYAT

1. Əsədov Ə. Heydər Əliyev və Azərbaycanın yeni neft strategiyasının təntənəsi / Heydər Əliyev Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu. Bakı, 2003, s.405-414
2. <https://news.day.az/azerinews/933562.html>
3. “Respublika” qəz., 21 sentyabr 1999-cu il
4. Əliyev H. Müstəqillik yollarında: 4 cildə, IV c., Bakı, 1997, 534 s.
5. Seyidov A. Heydər Əliyevin neft və enerji strategiyası / Heydər Əliyev və Çağdaş Azərbaycan dövlətçiliyi. İstanbul, 2007, s.234-238
6. Mirzəyev R. Heydər Əliyev Azərbaycanın neft sənayesinin yenidən qurulmasının banisi və təşkilatçısıdır / Heydər Əliyev Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu. Bakı, 2003, s.415-422
7. Azərbaycan tarixi: 7 cildə, VII c., Bakı, 2008, 608 s.
8. “Respublika” qəz., 18 sentyabr 2004-cü il
9. “Azərbaycan” qəz., 12 oktyabr 1999-cu il
10. “Respublika” qəz., 20 sentyabr 2004-cü il
11. <http://www.socar.az/socar/az/news-and-media/news-archives/news-archives/id/11293>
12. “Azərbaycan” qəz., 21 sentyabr 2019-cu il
13. İlham Əliyev böyük siyasətdə: reallıqlar və perspektivlər. Bakı, 1999, s.14-16
14. “Respublika” qəz., 22 sentyabr 2019-cu il
15. Ağamalı F. Dövlətçiliyimizin İlham Əliyev mərhələsi. Bakı, 2005, s.116-117
16. “Xalq” qəz., 21 sentyabr 2019-cu il
17. <http://www.azerbaijan-news.az/view-167255/Yeni-neft-strategiyas%C4%B1n%C4%B1n-banisi>

Redaksiyaya daxil olub 18.08.2020